

Om vargens utveckling i Skandinavien under de senaste 30 åren

Åke Aronson och Håkan Sand

Den skandinaviska vargstammen är idag större än på 100 år. Det är dock inte mer än ca 30 år sedan den betraktades som i det närmaste utrotad. Fridlysningen 1966 i Sverige och 1972 i Norge innebar en vändpunkt, men det var inte förrän under 1990-talet som tillväxten satte riktig fart.

Vargens utbredning har omfattat i stort sett hela den Skandinaviska halvön. Utifrån officiell avskjutningsstatistik kan den svenska vargstammens storlek grovt uppskattas från början av 1800-talet. Mellan 1827 och 1839 dödades i medeltal drygt 500 vargar per år i Sverige, vilket innebär att den totala stammen under denna period bör ha varit mellan 1 000 och 2 000 individer. Som en följd av den kraftiga decimeringen minskade antalet vargar drastiskt, och den årliga avskjutningen var under 1870-talet nere i ca 100 vargar.

Vargstammens nedgång fortsatte i rask takt under första halvan av 1900-talet. År 1965 uppskattades det svenska beståndet till endast ett 10-tal djur. Vargen fridlystes i Sverige 1966, i Norge först 1972.

Efter fridlysningen fortsatte vargstammen att minska. Åren närmast efter fridlysningen kände Naturvårdsmyndigheterna till endast några enstaka individer i norra Sverige. Ingen säker förnygring konstaterades från 1965 till 1977.

Utöver "Norrlandsvargarna" förekom enligt rapporter från allmänheten även varg i den södra halvan av Skandinavien.

Obekräftade vargrapporter från dessa sydliga trakter fortsatte under 1970-talet med stegrad intensitet. År 1976 rapporterades till och med en flock vargar i trakten av Trysil i Hedmark i Norge.

Tabell 1. Antal vargar i Skandinavien 1980/81 till 2002/03, uppdelat på beräknade minimiantal, maximiantal samt medelvärde för respektive år.

Säsong	Antal vargar (min)	Antal vargar (max)	Antal vargar (medel)
1980/81	2	6	4
1981/82	3	3	3
1982/83	3	3	3
1983/84	8	8	8
1984/85	6	6	6
1985/86	7	7	7
1986/87	5	5	5
1987/88	6	6	6
1988/89	10	10	10
1989/90	8	8	8
1990/91	8	8	8
1991/92	16	18	17
1992/93	19	22	20
1993/94	26	30	28
1994/95	29	39	34
1995/96	34	45	39
1996/97	41	57	49
1997/98	50	72	61
1998/99	62	78	70
1999/00	67	81	74
2000/01	87	97	92
2001/02	100	114	107
2002/03	83	100	91

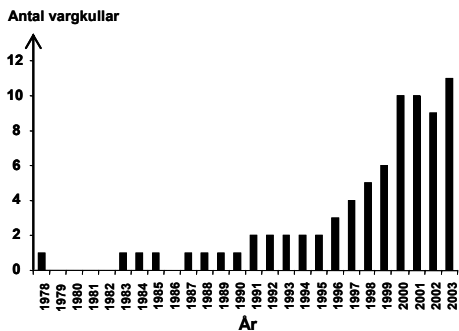
Erfarenheten säger att vargrapporter från allmänheten inte alltid handlar om varg. Ofta sker förväxling med stora hundar, lodjur och räv. Förmodligen gällde de flesta rapporter och tidningsnotiser som florerade om vargar i Värmland, Dalarna och Hedmark under 60- och 70-talen inte alls varg. Vi vet dock med säkerhet att enstaka vargar rörde sig i den södra halvan av Skandinavien under denna period. Till exempel sköts en varg i Stor-Elvdal i Hedmarks fylke i Norge 1964, och ett år senare ännu en vid Flatruet i Härjedalen.

Inventeringsmetoder

De varginventeringar som årligen genomförs i Skandinavien sedan tidigt 1980-tal har skett i nära samarbete mellan Sverige och Norge. Metodiken baserar sig på snöspårningar vintertid, varför inventeringsresultaten visar vargstammens storlek under vinterperioden (tabell 1). Förutom att registrera det totala antalet vargar, ingår som en viktig del av inventeringarna att fastställa antalet årliga förnyringar, dvs.

Figur 1. Den skandinaviska vargstammens utveckling i antal årliga, säkert konstaterade förnyringar, 1978 till 2003.

antalet födda valpkullar. Erfaren fältpersonal utför de spårningar som ligger till grund för inventeringsresultaten.

År 1998 startade ett forskningssamarbete kring varg mellan Sverige och Norge (SKANDULV). I och med detta blev även radiomärkta vargar en betydelsefull del av arbetet med att kartlägga vargstammens storlek och status. De senaste åren har dessutom genetiska analyser av i fält insamlade prover från vargar blivit en viktig del av inventeringsarbetet.

Slutet av 1970- och början av 1980-talet

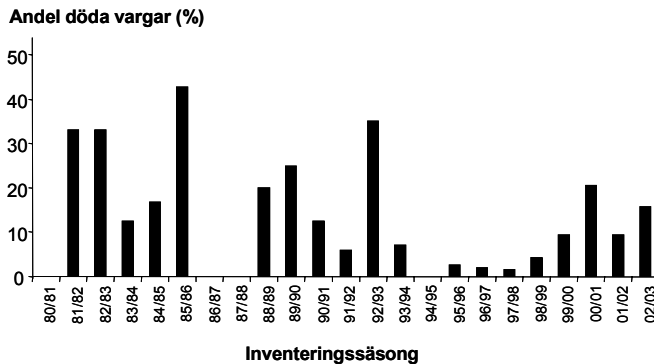

Efter över ett decennium med mycket få bekräftade vargrapporter och ingen säker förnyring i Skandinavien, kunde det vintern 1977/78 konstateras att 8–9 olika vargar uppehöll sig i Sverige. En av dessa vargar spårades i södra halvan av landet. Alla de övriga registrerades i Norrbottens län: ett par, en flock om tre vargar samt två eller tre ensamma djur.

Även i Finland, vid ryska gränsen, hade man vid denna tidpunkt noterat ovanligt många vargspår över den finsk-ryska gränsen. Ett vargpar som registrerats öster om Kiruna vintern 1977/78 födde en valpkull våren 1978. Nästkommande vinter spårades en flock bestående av åtta vargar öster om Kiruna. Detta var alltså 14 år efter den senaste bekräftade förnyringen, även då i Norrbottens län. Minst två av vargarna öster om Kiruna dödades emellertid, den ena med tillstånd av myndigheterna och den andra illegalt.

Rapporterna om vargförekomst i Värmland, Dalarna, Hedmark fortsatte och tilldrog sig ett allt större intresse under slutet av 1970-talet och början av 1980-talet.

Om vargens utveckling i Skandinavien under de senaste 30 åren

Figur 2. Andel (%) kända döda vargar per år av det totala antalet vargar i Skandinavien, baserat på inventeringar vintertid, under perioden 1980/81 till 2002/03.

Erfarna vargspårare bekräftade att det rörde sig om enstaka vargar i rörelse inom detta område. Under vintern 1982/83 spårades två vargar i sällskap i norra Värmland och angränsande delar av Hedmark. I detta område föddes påföljande sommar den första säkert konstaterade vargkullen på över 100 år i denna del av Skandinavien. Flocken bestod följande vinter av föräldrparet och sex valpar.

Denna föryngring kan sägas utgöra starten på vargstammens återkomst som reproducerande art i Skandinavien. Samtidigt startar också en segsliten debatt om huruvida dessa vargar är utplanterade eller naturligt förekommande.

Perioden 1983/84 – 1990/91

Alltsedan föryngringen i Nordvärmland 1983 har fram till idag, med undantag för 1986, varg årligen ynglat i Skandinavien (figur 1). Samtliga dessa föryngringar har registrerats på den södra halvan av den skandinaviska halvön. Antalet kända vargar i Skandinavien fram till säsongen 1990/91 översteg dock aldrig tio individer, trots de många valpkullarna.

Först under 1990-talet började den skandinaviska vargpopulationen tillväxa på allvar. Våren 1991 skedde föryngring både i Värmland och i Jämtland. För första gången på många år föddes således vargkullar på två platser på den skandinaviska halvön samtidigt. Genetiska analyser har visat att hanen i Jämtlandsparet hade invandrat från den finsk-ryska populationen.

Vargstammen tillväxer

Medan totalpopulationen växte från 8 vargar 1990/91 till 39 individer 1995/96, förblev antalet föryngringar vid två kullar per år under denna period. Det var först 1996 som tre kullar föddes under ett och samma år, en i vardera Värmland, Dalarna och Härjedalen.

Under de fyra åren 1996 till 1999 ökade antalet säkra vargföryngringar i Skandinavien med en kull per år till sex kullar, medan antalet individer under samma period ökade från 49 till 74. Huvuddelen av den skandinaviska vargpopulationen återfanns hela tiden i Sverige. Den första norska vargföryngringen konstaterades 1997 i Koppang i Hedmarks

fylke. Därefter har varg reproducerat sig årligen även i Norge.

Från 1999 till 2000 ökade antalet för- yngningar i Skandinavien kraftigt, från sex till tio kullar. Antalet individer ökade under denna period från 74 till 92 vargar. Ytterligare ett år senare registrerades 107 individer men antalet för- yngningar var fortsatt tio stycken.

Från 2001/02 till 2002/03 minskade vargpopulationen för första gången sedan säsongen 1989/90. Antalet för- yngningar minskade från tio till nio kullar, antalet vargar från 107 till 91.

Några slutsatser om vargpopulationens utveckling skall emellertid inte dras enbart utifrån de två senaste säsongernas resultat. Den nedgång i vargstammen som noterades från 2001/02 till 2002/03 ser i dagsläget (mars 2004) inte ut att fortsätta. Resultat för vintern 2003/04 tyder på en viss ökning jämfört med föregående år. Inventeringsresultaten tyder också på att antalet för- yngningar säsongen 2003/04 var det högsta på flera decennier, med minst elva valpkullar.

Dödlighet

Siffrorna ovan representerar det antal djur som registrerats under hela vintersäsongen, men alla dessa vargar har inte noterats vid ett och samma tillfälle. Ett varierande antal vargar dör varje år. De döda vargar som registrerats under respektive vinter ingår här i siffrorna över det totala antalet individer. I takt med den ökande vargpopulationen i Skandinavien har också allt fler döda vargar påträffats.

Mer intressant än att bara se till antalet döda vargar är att sätta dessa i relation till den totala populationens storlek, alltså

den s.k. relativa dödligheten. Denna har varierat mycket mellan enskilda år (figur 2). Den högsta relativa dödligheten sedan början av 1980-talet registrerades 1985/86 då den utgjorde 43 % av den totala populationen.

Mellan åren 1983 och 1991, då aldrig mer än en enda årlig för- yngning konstaterades, var den relativa dödligheten i medeltal ca 16 % av den inventerade vinterstammen och uppvisade en svagt sjunkande trend. Perioden därefter, med en kraftigt ökande vargstam, uppvisade en generellt lägre relativ dödlighet. Variationen mellan olika år var stor även då men någon trend över åren fanns inte, dvs. dödligheten var i det närmaste konstant, med ett genomsnitt på 9,5 % av den inventerade vinterstammen.

Resonemanget ovan bygger enbart på de döda vargar som kommit till officiell kännedom. Det är orimligt att tänka sig att alla döda vargar upptäcks. De flesta av de döda vargarna under denna period har förolyckats i trafiken eller dödats legalt eller illegalt. Av de vargar som dör en naturlig död hittas mycket få. Det totala antalet vargar som dött genom illegal jakt är höljt i dunkel.

Geografisk spridning

Trots att vargstammen ökade kraftigt under 1990-talet har den geografiska spridningen av den ynglande stammen inte gått särskilt fort under dessa tio år. Än i dag har ingen för- yngning registrerats längre bort från "ursprungsreviret" i norra Värmland än i Gillhovsreviret i östra Jämtland. Där föddes valpkullar tre säsonger i rad, mellan 1992 och 1994. De län som förutom Värmland i dagsläget hyser ynglande

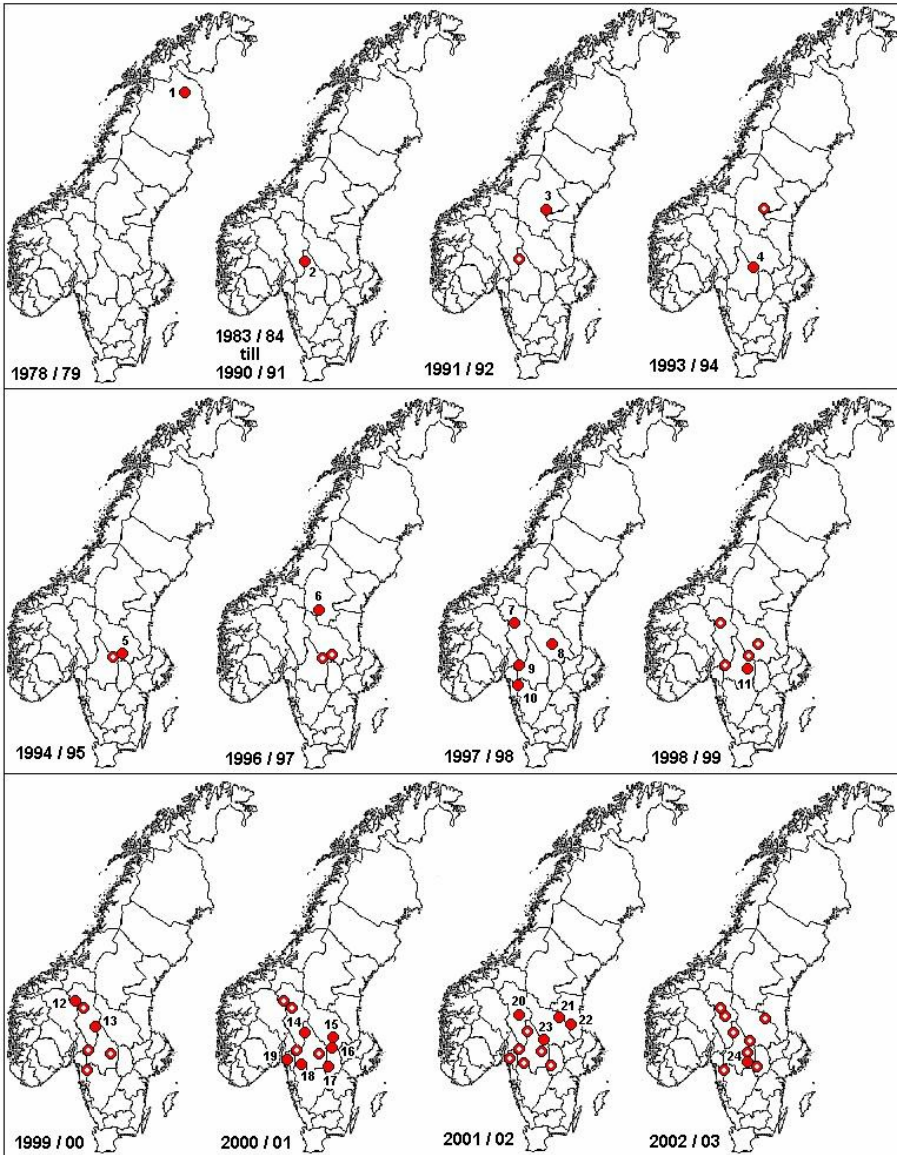
Tabell 2. Vargrevir i Skandinavien där föryngring konstaterats mellan inventerings-säsongen 1978/79 och 2002/03.

Nr i fig. 3	Revirnamn	Län	Land	Första föryngring
1	Vittangi/Ö Kiruna	Norrbottnen	Sv	1978
2	Nyskoga I/Torsby	Värmland/Hedmark	Sv/No	1983
3	Gillhov/Ö Jämtland	Jämtland	Sv	1991
4	Hagfors	Värmland/Dalarna	Sv	1993
5	Fredriksberg/Lindesnäs	Dalarna	Sv	1994
6	Sånfjället	Jämtland	Sv	1996
7	Koppang	Hedmark, Norge	No	1997
8	Leksand	Dalarna	Sv	1997
9	Årjäng/Kongsvinger	Värmland/Hedmark	Sv/No	1997
10	Dals Ed/Halden	V Götaland/Östfold	Sv/No	1997
11	Filipstad	Värmland	Sv	1998
12	Atndalen	Hedmark	No	1999
13	Bogringen	Värmland/Hedmark	Sv/No	1999
14	Nyskoga II	Värmland/Hedmark	Sv/No	2000
15	Grangärde	Dalarna	Sv	2000
16	Gravendal	Dalarna/Örebro	Sv	2000
17	Hasselfors/Laxå	Örebro	Sv	2000
18	Glaskogen	Värmland/V Götaland	Sv	2000
19	Moss/Våler	Östfold	No	2000
20	Gråfjell	Hedmark	No	2001
21	Furudal	Dalarna/Gävleborg	Sv	2001
22	Ockelbo	Gävleborg/Dalarna	Sv	2001
23	Tyngsjö	Dalarna/Värmland	Sv	2001
24	Storfors	Värmland	Sv	2002

vargförekomster är Dalarna Västra Götaland, Örebro och Gävleborg i Sverige samt Östfold, Akershus och Hedmark i Norge (tabell 2, figur 3). Alla dessa, utom Gävleborgs län, gränsar direkt till Värmland.

För de unga vargar som utvandrar från sina födelserevir borde rimligen chanserna att träffa på partners vara störst inom ”kärnområdet”. Istället för en snabb geografisk spridning har kärnområdet i Värmland med angränsande län förtätats genom allt fler vargetableringar. En långsam men stadig utvidgning av detta kärnområde sker, men fortfarande finns stora lediga

arealer med till synes lämplig vargmiljö. Dessa områden kommer antagligen besättas innan den geografiska spridningen i övriga landet tar ordentlig fart. De ungdjur som inte hittat en partner eller etablerat sig i kärnområdet utan fortsatt sin färd, har visat prov på imponerande vandringar runt om på den Skandinaviska halvön. I stort sett alla delar av Sverige och Norge har haft besök av varg under de senaste tio åren, nästan uteslutande av unga icke stationära individer. Genetiska studier har visat att flera vargar i Norrbottens län härstammade från det s.k. kärnområdet i

Figur 3. Samtliga vargrevir på den skandinaviska halvön där föryngring konstaterats under perioden 1978/79 – 2002/03. Siffrorna visar i vilken ordningsföljd som revir med föryngring etablerades. Siffrorna hänvisar även till tabell 2. Fylld cirkel = första gången föryngring sker i ett revir. Ofylld cirkel = föryngring som även registrerats tidigare säsong/-er.

södra Skandinavien, nästan 1 000 km söderut. Notervärt är att även vargar från Finland/Ryssland uppträtt i Norrbottens län under de senaste åren.

Tillväxt

Tillväxt beräknas på populationsnivå och utgörs av nettot mellan föryngring och dödlighet. Under perioden 1983 – 1991 var, som tidigare nämnts, tillväxten i den skandinaviska vargpopulationen i stort sett obefintlig. År 1991 skedde för första gången på många år reproduktion i två revir samtidigt (tabell 1). Detta startade en kontinuerlig tillväxt i populationen, vilken fortgick fram till säsongen 2001/02. Den årliga ökningstakten under denna period var 25 %. Tillväxtkurvor för populationen visar dock en minskning under de senaste åren. Säsongen (2002/03) har till och med en negativ tillväxt på 16 %.

Tillväxtens variation under olika tidsperioder kan även visas genom rullande medelvärden som spänner över t.ex.

femårsperioder. Med detta beräkningssätt får man en tillväxt på hela 41 % under den första femårsperioden (1992 – 1996), medan den sista (1999 – 2003) endast ger en tillväxt på 9 %. Tillväxten i den skandinaviska vargpopulationen har således reducerats under de senaste åren. Frågan är vad detta beror på? Vi har inget entydigt svar på frågan, men flera orsaker kan spela in. Tänkbara förklaringar är ökad dödlighet till följd av tilltagande illegal jakt samt negativa effekter på grund av inavel.

Framtiden

Kan vi göra några förutsägelser angående vargstammens utveckling de närmaste åren? I stor utsträckning påverkas denna av acceptansen hos befolkningen i de områden där vargarna etablerar sig. Flera internationella studier visar att det oftast är människan som avgör om vargpopulationer kommer att växa eller decimeras. Det finns ingen anledning att tro att detta skulle vara annorlunda i Skandinavien.